

XORIJIY TEXNOLOGIYA ASOSIDA QO‘SHQATORLAB PLYONKA OSTIDA TOMCHILATIB SUG‘ORISH USULIDA PAXTA YETISHTIRISHNING AFZALLIKLARI

Raxmonov Shoxrux Ubaydullo o‘g‘li, q.x.f.f.d.,

ORCID: 0009-0008-2871-6170

Diyarov G‘olibjon Qo‘chqarovich, q.x.f.f.d.,

ORCID: 0009-0003-4339-9787

Haydarova Dilshoda Ibrohim qizi, kichik ilmiy xodim,

ORCID: 0009-0009-3517-3394

Paxta seleksiyasi, urug‘chiligi va yetishtirish agrotehnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti Samarqand ilmiy-tajiriba stansiyasi.

Annotatsiya. Kuzatuv natijalariga ko‘ra, qator oraliği 76 sm sxemada ochiq maydonga 9-aprelda ekilgan bo‘lsa-da 21-aprelda ekilgan, ya‘ni 12 kundan keyin, qo‘shqatorlab plyonka ostiga tomchilatib sug‘orish texnologiyasi asosida ekilgan g‘o‘za o‘simliklarining holati yakkaqatorlab ekilgan maydonlarga nisbatan yuqori ekanligi, ya‘ni o‘simliklar bo‘yi o‘rtacha 24,6 sm ni tashkil etib, yakkaqatorlab ochiq maydonga ekilgan o‘simliklar bo‘yiga nisbatan 11,0 sm balandligi, chinbarglar soni ham 1,5 donaga ortiq ekanligi hisobga olindi. O‘simliklarning tup soni ham hisoblab chiqilganda, qo‘shqatorlab 76x10 sxemada plyonka ostiga tomchilatib sug‘orish texnologiyasi asosida ekilgan maydonlarda gektariga o‘rtacha 214 ming donani tashkil etgan bo‘lsa, yakkaqatorlab qator oraliği 76 sm kenglikda ekilgan maydonlarda esa gektariga o‘rtacha 147 ming tupni tashkil etdi.

Kalit so‘zlar: Kuzatuv natijalari, o‘simliklar soni, yakkaqator, qo‘shqator, o‘rtacha, amalga oshirish.

Аннотация. По результатам наблюдений, хотя посадка растений хлопчатника в открытый грунт была произведена 9 апреля с междурядьями 76 см, состояние растений хлопчатника, посаженных 21 апреля, т.е. на 12 дней позже, под пленку в двойные ряды с применением технологии капельного орошения, было выше, чем у растений, посаженных в одинарные ряды, т.е. средняя высота растений составила 24,6 см, что на 11,0 см больше высоты растений, посаженных в открытый грунт в одинарные ряды, а количество настоящих листьев было в 1,5 раза больше. Количество растений также составило 214 000 растений на гектар при посадке в двойные ряды под пленкой по схеме 76x10 с применением технологии капельного орошения, тогда как на участках, посаженных в одинарные ряды с междурядьем 76 см, в среднем 147 000 растений на гектар.

Ключевые слова: Результаты наблюдений, количество растений, одинарные ряды, двойные ряды, среднее, реализация.

Abstract. According to the observations, although the planting of cotton plants in open ground was carried out on April 9 with row spacing of 76 cm, the condition of cotton plants planted on April 21, i.e. 12 days later, under film in double rows using drip irrigation technology, was higher than that of plants planted in single rows, i.e. the average height of plants was 24.6 cm, which is 11.0 cm more than the height of plants planted in open ground in single rows, and the number of true leaves was 1.5 times more. The plant production also amounted to 214,000 plants per hectare when planted in double rows under film using the 76x10 scheme with drip irrigation technology, while in areas planted in single rows with a row spacing of 76 cm, the average was 147,000 plants per hectare.

Keywords: Observation results, number of plants, single rows, double rows, average, implementation.

Kirish. Respublikamizda qishloq xo‘jaligini rivojlantirish, qishloq xo‘jaligi ekinlari hosildorligi hamda urug‘chiligi samaradorligini oshirish maqsadida so‘nggi yillarda ko‘plab tadbirlar, qarorlar ijrosi amalga oshirilmoqda. Prezidentimiz tomonidan qishloq xo‘jaligining muhim tarmoqlaridan biri bo‘lmish paxtachilikka ham alohida e‘tibor qaratilib, keng qamrovli islohotlar amalga oshirilmoqda. Paxta hosildorligini oshirib borishda ilm-fan asoslarini va texnika yutuqlarini joriy etish, asosan, urug‘chilikka katta e‘tibor berilishi talab etilmoqda. Bunda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 15-dekabrda gi “Paxtachilikda urug‘chilik tizimini rivojlantirish hamda paxta hosildorligini oshirishning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-391-sonli qarori va shu qaror asosida xorijiy g‘o‘za navlarini Respublikamiz paxta maydonlarini 10 % gacha bo‘lgan maydonlarda sinov tariqasida ekib parvarishlashga ijozat berildi. Shu qaror asosida Agroklastlar tomonidan Hindiston, Turkiya

va Xitoy davlatlaridan turli kasalliklar va zararkunandalarga hamda suvsizlikka chidamli, hosildorligi, tola chiqimi va sifati yuqori bo‘lgan g‘o‘za navlari (Xin Lu Zao-78, Xin Lu Zao-52, Zhongmian-88, Chintay-2, Hech-6, Nech-21, elize, Livzara, Milet-84, Maya) urug‘liklari keltirilib ekib kelinmoqda.

O‘zbekiston dunyo mamlakatlari orasida suv tanqisligi bo‘yicha 25-o‘rinda ekanligi hamda Respublikamizdagi sug‘oriladigan maydonlarning 49-53 foizi turli darajada sho‘rlanganligini inobatga olib, tejamkor sug‘orish texnologiyalariga o‘tish hamda sho‘r yuvishga sarflanadigan suv miqdorini kamaytirish va yerlarning meliorativ holatini yaxshilovchi innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqish va joriy etish orqali qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishini barqaror rivojlantirish talab etiladi. Shuning uchun, global iqlim o‘zgarishi sharoitida qishloq xo‘jaligi ekinlaridan barqaror va kafolatlangan hosil etishtirish uchun yuqori harorat, suv tanqisligi, tuproq sho‘rlanishi, turli kasallik va zararkunandalar hamda

Fenologik kuzatuvlar natijalari va farqlari.

№	Ekin maydoni, ga	Ekish sxemasi 76 sm qator oralig'ida		O'simlik bo'yi o'rtacha, sm		Chinbarg soni, dona		O'simliklar tup soni, o'rtacha ming dona/ gektar	
		yakka qatorlab	qo'sh qatorlab	yakka qatorlab	qo'sh qatorlab	yakka qatorlab	qo'sh qatorlab	yakka qatorlab	qo'sh qatorlab
1	4,4	-	4,4	-	24,6	-	6,0	-	214
2	15,2	15,2	-	13,6		4,5	-	147	-
	19,6	15,2	4,4	13,6	24,6	4,5	6,0	147	214

boshqa stress omillarning ta'sirini kamaytirishda ilm-fanning zamonaviy yutuqlaridan samarali foydalanish talab etiladi.

Joriy yilda iqlim sharoitini murakkab kelishi va yog'in-sochinning o'tgan yillarga nisbatdan kam bo'lishi, bu shubhasiz aprel oyida chigitni tuproqning tabiiy namligidan foydalanib qisqa muddatlarda va obi-tobida sifatli qilib ekish, g'o'za parvarishiga alohida e'tibor qaratishni taqozo etadi.

Yuqoridagilarni hisobga olgan holda Samarqand viloyatining o'ziga xos ob-havo sharoitida paxtadan mo'l va sifatli hosil yetishtirishda barcha intensiv agroteknik tadbirlarni izchil ravishda amalga oshirish muhim hisoblanadi.

Materiallar va uslublar. Paxta seleksiyasi, urug'chiligi va yetishtirish agroteknologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti (PSUEAITI) Samarqand ilmiy-tajriba stansiyasida ham joriy 2025 yilda jami 19,6 gektar maydonga paxta yetishtirishda xorij texnologiyasi asosida qator oralig'i 76x10 sxemada qo'shqatorlab plyonka ostiga 4,4 gektar maydonga Xitoy davlatidan keltirilgan yuqori hosildor hisoblangan hamda turli xil kasalliklar va zararkunandalarga (jumladan, ko'sak qurtiga) chidamli hisoblangan Xin Lu Zao-78 g'o'za navi, qator oralig'i 76 sm sxemada esa 15,2 gektar maydonga yakkaqatorlab mahalliy g'o'za navlarining urug'lik chigitlari ekildi.

Ilmiy-tajriba stansiyasida chigit ekish ishlari 9-aprel sanasida boshlanib, 26- aprel sanasida yakunlandi. Hozirgi kunga kelib paxta maydonlarida qator oralariga ishlov berish hamda begona o'tlardan tozalash va g'o'za nihollarini yaganalash ishlari amalga oshirilmoqda.

Natijalar va munoza. Xitoy texnologiyasi asosida

qo'shqatorlab plyonka ostida tomchilatib sug'orish usulida hamda yakkaqatorlab ochiq maydonga chigit ekilgan maydonlarda kuzatuvlar olib borildi. 21-may sanasida o'simlik holati o'rganilganda quyidagi ma'lumotlar olindi (1-jadval).

Kuzatuv natijalariga ko'ra qator oralig'i 76 sm sxemada ochiq maydonga 9-aprelda ekilgan bo'lsa-da, 21-aprelda ekilgan, ya'ni 12 kundan keyin, qo'shqatorlab plyonka ostiga tomchilatib sug'orish texnologiyasi asosida ekilgan g'o'za o'simliklarining holati yakkaqatorlab ekilgan maydonlarga nisbatan yuqori ekanligi ya'ni o'simliklar bo'yi o'rtacha 24,6 sm ni tashkil etib yakkaqatorlab ochiq maydonga ekilgan o'simliklar bo'yiga nisbatan 11,0 sm balandligi, chinbarglar soni ham 1,5 donaga ortiq ekanligi hisobga olindi. O'simliklarning tup soni ham hisoblab chiqilganda plyonka ostiga qo'shqatorlab 76x10 sxemada ekilgan maydonlarda gektariga o'rtacha 214 ming donani tashkil etgan bo'lsa, yakkaqatorlab qator oralig'i 76 sm kenglikda ekilgan maydonlarda esa gektariga o'rtacha 147 ming tupni tashkil etgan. Yana bir afzalligi, qo'shqatorlab plyonka ostiga tomchilatib sug'orish texnologiyasi asosida ekilgan g'o'za o'simliklari yakkaqatorlab ekilgan maydonlarda amalga oshirilgan agroteknik tadbirlar: yaganalash, chopiq qilish, qator oralariga ishlov berish xarajatlari tejaldi.

Xulosalar. Ilmiy-tajriba stansiyasida paxtachilikda xorijiy texnologiyalar asosida qo'shqatorlab plyonka ostiga tomchilatib sug'orish texnologiyasi asosida ekilgan g'o'za o'simliklari yakkaqatorlab ekilgan maydonlarga nisbatdan amalga oshirilishi lozim bo'lgan agroteknik tadbirlar: yagonalash, chopiq qilish, qator oralariga ishlov berish xarajatlari tejraladi.

ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 07.06.2022 yildagi "O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasida belgilangan vazifalar ijrosini samarali tashkil etishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar" PQ-273-sonli qarori.
2. Genetik jihatdan o'zgartirilgan xorijiy va an'anaviy mahalliy g'o'za navlarini intensiv usulda yetishtirish agroteknologiyasi bo'yicha Uslubiy qo'llanma. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Paxtachilik kengashining 2025 yil 13 martdagi 10-son bayoniga 1-ilova.
3. Paxtachilik sohasida amalga oshirilayotgan islohatlarning natijadorligi hamda xorijiy g'o'za urug'lari ekilgan maydonlarda zarur agroteknika tadbirlarni o'z muddatida va sifatli bajarilishini tashkil etish to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Paxtachilik kengashining 2025 yil 15 maydagi 33-son bayoni.
4. Respublikada paxtachilikni rivojlantirish istiqbollari. Nomozov SH.E. Iqlim o'zgarishi sharoitida paxtachilikda global muammolar va yutuqlar mavzusidagi xalqaro ilmiy-amliy konferensiya materiallari to'plami (2024 yil 5-6 dekabr) 4-bet.
5. Muhammadjonov M., Zokirov A. G'o'za agroteknikasi. – Toshkent. Mehnat, 1995. – B. 331-340.
6. Samarqand viloyati sharoitida g'o'za yetishtirish agroteknologiyalari bo'yicha tavsiyalar Paxta seleksiyasi, urug'chiligi va etishtirish agroteknologiyalari ilmiy tadqiqot instituti (PSUEAITI) Samarqand ilmiy-tajriba stansiyasi. Samarqand -2022 yil.
7. Suv tanqisligi sharoitida g'o'za navlarini parvarishlash agroteknologiyalari bo'yicha tavsiyalar (Samarqand viloyati uchun). O'zbekiston paxtachilik ilmiy-tadqiqot instituti. Toshkent 2011 yil.